

Prof. univ. dr. Anton Ilica

decan, Facultatea de Științe ale Educației și Psihologie

Universitatea Aurel Vlaicu

Arad

membru al Academiei Sârbe pentru Educație

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-148-4, 17 (2012), p.445-451

Stručni rad

PSIHOLOGIA DE GRUP ȘI DINAMICA GRUPURILOR

1. Dinamica grupurilor și psihologia socială

Omul se naște spre a fi fericit. Sursele fericirii se regăsesc atât în sine cât și în apartenența la grup. Cu cât omul este mai fericit în sine, cu atât își regăsește fericirea în cadrul societății. Nu aş putea sugera cât de fericit a fost Robinson Crusoe trăind izolat câțiva ani pe o insulă pustie. Râvna sa de a reveni în societate, dorința de se integra, din nou, între semeni, oglindindu-și imaginea în Ceilalți și comunicând cu aceștia sunt *speranțe* care i-au motivat supraviețuirea, precum și părăsirea insulei pustii. Sensul existenței și virtutea umană n-au relevanță decât participând omul la viața socială, la dinamica grupurilor.

„*Dinamica grupurilor*” (restrânse sau ample) vizează analiza conduitelor individuale și colective în relație cu modificările dintr-un microgrup și care tind să se difuzeze la nivelul întregului. Acest fapt confirmă că un grup nu este doar suma indivizilor care îl compun, altfel spus indivizii sunt părți ale grupului, dar nu și suma acestora. Grupul cuprinde întotdeauna mult mai mult decât o însumare a componentilor săi, dispunând de un mănunchi de forțe, un sistem de relații care-l fac mai complex și mai dinamic. De pildă, conturarea în cadrul unui grup (de orice natură ar fi) a unei grupări cu alte interese, principii ori valori, poate duce la schimbarea comportamentului întregului grup, printr-o autodistribuire a valorilor (acceptate de grupare) asupra conduitei și comportamentului general al grupului¹. În același timp, o asemenea procesualizare poate duce la dizolvarea coerenței grupului și la disidență. Orice microgrupare („gașcă”) vizează

¹ În limbaj european, „grupul” are sensuri dintre cele mai diversificate. Înseamnă huligani, mafioți, mulțime întâmplătoare, minoritate. Mai mult, grupul există chiar și atunci când „două sau mai multe persoane se definesc ele însele ca membri ai acestui grup și când existența lor este recunoscută de o terță persoană” (Brewem, 1988).

schimbarea psihologiei colective și crearea unor comportamente diferite de ale grupului-mamă.

Așadar, după P. Visscher², „grupul trebuie definit, plecând de la un anumit sentiment de apartenență, prin intermediul unei vizibilități sociale, cu contururi nedefinite”. Atragem atenția asupra termenilor *apartenență* și *vizibilitate* (adică recunoaștere). Ce îi determină pe indivizi să se integreze într-un grup? Omul este ființa socială și are nevoie de *apartenență* și *identificare*. Conștiințele umane se leagă într-o coerență socială. Omul devine (dacă *devine*) grație dinamicii *relațiilor umane*, care pot fi preponderent *sociale* (altruism) sau *psihologice* (egoism).

Comportamentele – sub aspectul lor psihic – sunt formate și modelate de valorile sociale, de principiile pe care grupul (sau societatea) le impune, aproape inconștient, membrilor componenței. S-ar crede că relația socială anulează personalitatea psihică a individului, conducând la alterarea configurației sale native și la acceptarea psihologiei comune a întregului grup coerent. Coeziunea unui grup este întreținută de acceptarea (asumată sau impusă) a unor reguli specifice acestuia. Grupurile dispun de coeziune psihologică, un fel de psihologie colectivă (mentalul de grup), de care, ca știință, se ocupă *psihologia socială*.

Pentru sintagma „psihologia socială”³ se utilizează sinonimul „psihosociologică”, care denumește, după Septimiu Chelcea⁴, „câmpul de cunoaștere științifică a interacțiunii, prezente sau trecute, reale sau imaginare a comportamentelor umane în context social”.

Un grup există în măsura în care:

- cuprinde un număr de minimum două persoane;
- indivizii – care au sentimentul apartenenței la grup – au CEVA în comun, iar acest Ceva le motivează atitudinea;
- există interacțiuni și relații între membrii grupului, ceea ce îi asigură dinamismul;
- componenții (recunoscuți de ceilalți) acceptă valorile, interesele și principiile acestuia;

² Pierre De Visscher, Adrian Neculau (coord.) (2001), *Dinamica grupurilor – texte de bază*, Editura Polirom, Iași.

³ După psihologul român, P. Golu, „*psihologia socială se ocupă cu studiul particularităților psihice ale omului ca ființă socioculturală și ale conduitei sale în cadrul grupului din care face parte, cât și cu studiul psihologiei de grup, colective și de masă, așa cum se manifestă în activitatea umană*”.

⁴ Septimiu Chelcea, *Curs de psihologie socială*, <http://www.Scribd.Com>. (accesat 7 sept. 2010).

- participă la reuniuni periodice trăind experiențe comune împreună;
- este recunoscut „ca grup” (club, clan, instituție, organizație) de alte persoane.

2. Grupuri formale și grupuri informale

Din caracteristicile de mai sus, rezultă că pot exista grupuri formale și informale. **Grupurile formale** sunt recunoscute instituțional, prin decizii, regulamente, contracte, iar **grupurile informale** se constituie pe baza unor interese comune, a unor aspirații, precum și a împărtășirii unor coduri de conduită.

Din acest punct de vedere (al **formalizării**), există deopotrivă grupuri profesionale, religioase, politice, educaționale, cluburi, asociații, instituții, organizații, societăți etc. Din categoria **grupurilor informale** fac parte următoarele tipuri: grupuri de prieteni (și între prieteni), grupuri preocupate de petrecerea timpului liber (sport, bricolaj, pasiuni, jocuri), grupuri de interes comun (galeria, gașca, clanul), grup familial etc.

Grupurile informale se structurează progresiv în funcție de calitatea relațiilor care le dinamizează, precum și de capacitatea lor de a avea vizibilitate și „a obține” recunoașterea celorlalți.

Există o chemare socială și o aspirație psihologică de a aparține unui grup. Grupul asigură protecție, structurează valorile personale, satisface nevoia de relaționare, validează (și evaluează) propria personalitate („*spune-mi cu cine te însoțești ca să-ți spun cine ești*”, mărturisește un proverb), probează conduita, comportamentul și respectul celorlalți, propune comparații, asigură participarea la experiențe comune etc. Totodată, nevoia de apartenență la grup este întreținută de dinamica impulsurilor negative, prin ponderea conflictelor – sociale și psihice –, prin stimularea capacității de negociere a rolurilor, precum și prin posibilitatea de reechilibrare emoțională. Nu în ultimul rând, contextul social oferă fiecărui individ aparținător șansa de a-și modela comportamentul, de a-și decela virtuțile sau defectele, de a-și verifica modul de guvernare a conflictelor care izbucnesc într-un grup din care face parte. Există un efect extrem de puternic de reciprocitate între componenții grupului, indiferent dacă e vorba de consecințe pozitive, neutre sau negative ale acestor influențe. În interiorul grupului, se autorevelează personalitatea. De aceea, grupul este pentru om, cam ceea ce este corpul pentru inimă. Inima înafara trupului e obiect de muzeu, iar trupul fără inimă nu există.

Individ și grup sunt două realități care se presupun reciproc și care nu se exclud, decât în situații patologice.

3. Persoană și cetățean

În interiorul grupului, există o *relație extrem de complexă*, rezultând chiar din faptul că un grup formal, de pildă, se bazează pe motivații intrinseci și afective. *Relația complexă* de care pomeneam este, de fapt, un conflict întreținut de o dublă tendință: satisfacerea personală a aspirațiilor (psihogenetice) și alcătuirea *stimei de sine* (1) și dependența de solicitările organizatorice, morale, norme publice și alcătuirea *stimei publice* (2). În cadrul grupului, individul e nevoit să degajeze progresiv concesiile psihice și de autonomie personală în favoarea cortegiului de cerințe pentru adaptarea colectivă. Psihologia socială analizează acest complex de relații în dinamica grupurilor: care este relația optimă (deci echilibrată) dintre concesiile psihice – personale – și acceptarea normelor conviețuirii în grup? Cum poate un ins să devină o *persoană* care să aibă deopotrivă satisfacții ca și *cetățean*.

Scriitorul Liviu Rebreanu prezintă în cele două romane ale sale (*Pădurea spânzuraților* și *Răscoala*), două experiențe relevante privind involuția unui individ de la *cetățean* la *persoană*, precum și descrierea dinamicii grupurilor informale (problematică ce există în subsidiar în activitatea grupurilor organizate). Ofițerul român în armata imperială, Apostol Bologa, îndeplinește cu conștiinciozitate atribuțiile sale de „cetățean” al imperiului, pe baza unui jurământ militar. Când va fi nevoit să lupte împotriva românilor, cu care împărtășea un înconștient colectiv pe baza identității etnice, Bologa intră într-o criză de personalitate, sesizează un conflict între psihologia sinelui și psihologia socialului, pe care nu-l poate rezolva. Era prea târziu pentru ieșirea onorabilă dintr-o dilemă (oricum, omul, aflat într-o dilemă, are două ieșiri, ambele tragice), constatând că nu există un sens uman într-o existență în care persoana intră în conflict cu aspirațiile vizibile și invizibile ale grupului.

În *romanul răscoalei*, grupul se încropește pentru a-și exprima decent nemulțumirile față de autoritate. Răsculații ajung în curtea conacului, au grijă să nu calce florile, se aliniază respectuos și așteaptă convorbirea la fel de onestă cu boierul. Abia când acesta, iritat de replica unui mojić, trage un foc de armă, mulțimea devine agresivă și distructivă: oamenii ucid, violează, fură, sparg. Psihologia colectivă a fost mai dinamică decât demnitatea socială și

psihologia individuală. Masele își găsesc justificare în momentele lor de aversiune. Grupul este întotdeauna o grenadă ofensivă cu mâna strânsă pe cuiul asigurator al acesteia. Colectivitatea nu raționează, ea este cuprinsă de isterie, de patimă.. Emoționalitatea copleșește rațiunea mulțimii, care se comportă asemeni unei gloate, permițând revărsarea impulsurilor negative și a compexelor de agresivitate.

Organizarea (ca proiectare) și construirea condițiilor pentru învățare este preponderent atribuția cadrului didactic. Acesta operaționalizează factorii educativi, afirmând că centreează procedurile pe elev, dar strategia generală îi aparține. Psihologul Carl R. Rogers⁵ promovează „pedagogia nondirectivă” sau „învățarea centrată pe client”, experimentând-o în conferințele sale și la cursurile universitare⁶ Preluarea de către pedagogia contemporană a „predării nondirective”, adică „centrată pe elev/student”, ca alternativă la învățarea activă, teoria a devenit o sursă de provocări, inclusiv de derută în relieful cognitiv al beneficiarului. Întâlnirea cu profesorul-magister este motivată de un orizont de așteptare al elevului. Acesta are nevoie de o experiență intelectuală, de identificarea unui conflict cognitiv (între ceea ce știe și ce așteaptă să știe). Profesorul este purtător de competență, de expertiză validată, fiind o resursă pentru cunoaștere, direct împărtășită sau indirect orientată spre cunoaștere de calitate.

Totodată, sunt domenii ale cunoașterii (sintetizate în discipline de învățământ) care pot fi procepute numai prin explicații competente, așa cum sunt teme care nu pot fi suficient de limpezite fără implicarea dinamică a profesorului, expertizat ca specialist în domeniu. Generalizările sunt la fel de păguboase, precum simplificările.

Profesorul este sursă de cunoștințe (cunoștințele sunt informații structurate), de experiențe, de expertiză și de competență, oferind astfel baza și construind structura cognitivă și atitudinală a elevului/studentului. Seminariile pun elevul/studentul

⁵ Carl R. Rogers, (2008), *A deveni o persoană. Perspectiva unui terapeut*, Editura Trei, București, p. 411.

⁶ **CARL RANSOM ROGERS** (n. 8. ian. 1902, Oak Park, Illinois – m. 1987, La Jolla, California) este promotorul psihologiei sociale și umaniste, care i-a determinat opțiunile. La Universitatea Columbia, l-a avut profesor pe W. H. Kilpatrick, adept declarat al lui J. Dewey, ca apoi (1940) să ajungă profesor universitar la Ohio, Chicago și Wisconsin. Este creatorul „nondirectivismului” sau al „psihoterapiei centrate pe client”, în lucrări științifice, cum ar fi „*Tratamentul clinic al copilului-problemă*” (1939), „*Consiliere și psihoterapie*” (1942), „*Terapia centrată pe client*” (1951), „*A deveni o persoană. Perspectiva unui terapeut*” (1961)⁶, „*Libertatea de a învăța*” (1969) etc.

în situație dinamică de dezvoltare a ceea ce știe, de interactivitate, de confruntare cu colegii și cu programa curriculară. Aici, la seminarii, se aplică procedurile specifice „învățării centrate pe elevi/studenți”.

Concluzie. În grupuri, se dezvoltă o psihologie colectivă, căreia îi lipsește mijloacele intelectuale pentru a pondera emoțiile și manifestările afective. În grup, indivizii - sau atomii sociali – sunt puternic seduși de gesturi sugestionate și sentimente insuflate. În grup, indivizii au impresia că își păstrează independența în gândire, în realitate se contaminează de un comportament influențat. Satisfacția personală în cadrul acestui „întreg corp social” derivă din iluzia identității, când în fapt individul este o piesă într-o vastă mașinărie. Grupul are psihologia sa, iar fiecare component este **îndemnat** să acționeze. **Curiozitatea**, ca imbold pentru dezvoltare individuală din punct de vedere cognitiv, este a individului, iar **acțiunea** a grupului. Grupul performant este o excepție, care nu susține renunțarea la prejudecata de a fi intolerant cu atitudinea celorlalți.

BIBLIOGRAFIE

- Abric, Jean-Claude, *Psihologia comunicării. Teorii și metode*, Editura Polirom, Iași, 2002.
- Amado, Gilles, Guittet, Andre, *Psihologia comunicării în grupuri*, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Boboc, I., *Psihosociologia organizațiilor școlare și managementul educațional*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2002.
- Cazacu-Slama, Tatiana, *Psiholingvistica o știință a comunicării*, Editura All, București, 1999.
- Chelcea Septimiu, *Curs de psihologie socială*, [http: www. Scribd. Com.](http://www.Scribd.Com) (accesat 7 sept. 2010).
- Curșeru, Lucian Petru, *Grupurile în organizații*, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Ilica, Anton, *Psihologia comunicării și dinamica grupurilor organizate*, Editura Universității “Aurel Vlaicu”, Arad, 2010.
- Ionescu, Mihaela, Alexandra, Stanciu s.c., *Cultură și comportament organizațional*, Editura: [comunicare.ro.](http://comunicare.ro), 2005.
- Moscovici, Serge, *Psihologia socială sau mașina de fabricat zei*, Editura Universității Al I. Cuza, Iași, 1995.
- Neculau, A., (coord.), *Psihologie socială*, Editura Polirom, Iași, 1996.

- Rogers, Carl R., *A deveni o persoană. Perspectiva unui terapeut*, Editura Trei, București, 2008.
- Visscher, Pierre De, Neculau Adrian, *Dinamica grupurilor. Texte de bază*, Editura Polirom, Iași, 2001.

Anton ILICA

Faculty of Education Sciences and Psychology
Aurel Vlaicu University of Arad
Romania

GROUP PSYCHOLOGY AND GROUP DYNAMICS

Abstract: Relying on intuition and expertise, in pedagogy, psychology and sociology, the author argues that, in groups, a collective psychology is developed, but it lacks the intellectual means to balance the emotions and emotional expressions. As a group, individuals – or social atoms - are strongly seduced by suggested gestures and inspired feelings. As a group, individuals have the impression that they remain independent in thought; in fact they are contaminated by an influenced behaviour. Personal satisfaction within "the whole social corpus" derives from the illusion of identity, when in fact the individual is a piece in vast machinery. The group has its own psychology, and each component is *determined* to act. **Curiosity**, as a spur to individual development from a cognitive perspective, is the individual's and the **action** is the groups'. The group performance is an exception, which does not support giving up the preconceived attitude of being intolerant to the other ones attitude.

Keywords: organized groups, behaviour, social psychology, classroom